

УДК 346.9

В.В. РЕЗНИКОВА, д-р юрид. наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Ключові слова: господарський процес, поняття господарського процесу, стадії господарського процесу, господарська процесуальна форма, ознаки господарської процесуальної форми.

Визначено поняття господарського процесу. Виконано аналіз наявних доктринальних підходів щодо розуміння його сутності, правової природи. Особливу увагу приділено визначенню ознак господарської процесуальної форми, а також встановленню її співвідношення із господарським процесом. Визначено роль і значення для останнього господарської процесуальної форми, наведено перелік її ознак.

Із прийняттям і набранням чинності Закону України від 12.02.2015 «Про справедливий суд» вступили нарешті дискусії щодо доцільності збереження системи господарських судів, а також їх ролі та значення. Господарські суди залишаються невід'ємною складовою вітчизняної судової системи.

Наразі триває робота над розробкою проекту Закону України «Про внесення змін та доповнень до Господарського процесуального кодексу України» (у рамках другого етапу судової реформи). Це, безумовно, є стимулом до продовження вже раніше початих наукових пошуків у галузі господарського процесуального права.

Одним із питань, якому в літературі як вітчизняній (О.П. Подцерковний [3], С.В. Васильєв [13], Є.А. Таликін [16; 26], С.С. Боровик, В.В. Джуль [12] та ін.), так і зарубіжній (В.С. Анохін [1], А.А. Латкін [11], В.С. Каменков [14] та ін.) вже приділено чималу увагу, є питання про поняття господарського процесу. У той же час зазначене питання є настільки складним, неоднозначним і багатограним, що продовжує привертати до себе увагу науковців. Тривають спроби вчених надати вичерпне та максимально коректне визначення поняття «господарський процес», не зупиняються пошуки оптимальних для господарського процесу в сучасних умовах процесуальних форм, визначення їх ознак.

Мета публікації — визначення поняття господарського процесу й аналіз доктринальних підходів щодо розуміння його сутності, правової природи, ознак господарської процесуальної форми, а також встановлення її співвідношення із господарським процесом, визначення її ролі та значення для останнього, наведення переліку ознак.

З теоретичних позицій господарський процес, на нашу думку, може бути визначений як урегульований господарськими процесуальними нормами процесуальний порядок (система взаємопов'язаних правових форм) провадження діяльності уповноваженими суб'єк-

тами, що виявляється у здійсненні правосуддя в господарських справах, захисті порушених прав, свобод та інтересів учасників господарських правовідносин.

Вже традиційним для науки господарського процесуального права стало розуміння *господарського процесу* як різновиду юридичної діяльності, що регулюється нормами відповідної галузі права (як встановленої нормами процесуального права форми діяльності господарських судів, яка спрямована на захист порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання). Так, наприклад, В.С. Анохін під арбітражним (господарським) процесом розуміє урегульовану нормами права форму діяльності арбітражних (господарських) судів, спрямовану на захист оспорюваного чи порушеного права організацій і громадян — підприємців [1, С. 10—12]. Цим висновком відповідає думка окремих вчених про те, що обов'язковим учасником господарського (арбітражного) процесу є господарський (арбітражний) суд [2, С. 76—79].

У той же час, як цілком слушно звертає увагу на це О.П. Подцерковний [3, С. 5—6], такі підходи значно звужують розуміння господарського процесу та господарського процесуального правовідношення, адже ігнорується можливість реалізації процесуальної поведінки поза безпосередньою участю господарського (арбітражного) суду: а) звужений підхід до господарського процесу суперечить висновкам самих авторів, що його позиціонують, — у всіх відповідних підручниках до системи господарського (арбітражного) процесуального права включено відносини, що реалізуються поза безпосередньою участю господарських судів: досудове врегулювання господарських спорів, порядок примусового виконання рішень господарських (арбітражних) судів, розгляд господарських спорів комерційними арбітражами (третейськими судами) тощо; б) від господарського процесу не можна відірвати діяльність учасників господарських відносин, що має процесуальну форму, упорядковується у процесуальному законі та є обов'язковим елементом вирішення спорів, центральною ланкою для якого виступає відправлення правосуддя господарськими судами.

Однак, як зазначає Д. Чечот, не можна об'єднувати усі форми захисту об'єктивних ци-

вільних (у даному випадку — господарських) прав у розумінні юридичного процесу [4, С. 13]. Адже тоді необхідно було б, зокрема, до господарського процесу відносити й нотаріальний захист господарських прав, і захист прав суб'єктів господарювання іншими правоохоронними органами (прокуратурою, міліцією тощо), а також адміністративний захист господарських прав. Це фактично робило б предмет господарського процесу безмежним і не дозволяло б визначити його принципи, здійснити його кодифікацію тощо. У зв'язку з цим під господарським процесом пропонується розуміти сукупність встановлених у законі послідовних дій суду або комерційного арбітражу, а також осіб, зацікавлених у вирішенні юридичної справи, та інших осіб, що беруть участь у розгляді та веденні справи, виконанні обов'язкових досудових процедур, виконанні рішень судів (арбітражів), спрямованих на захист прав та законних інтересів учасників господарських відносин, відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [3, С. 8].

Предметом господарського процесу як форми діяльності суду є господарські спори та/або інші справи, віднесені до компетенції господарських судів Господарським процесуальним кодексом України, іншими законами. Встановлений нормами господарського процесуального права порядок порушення провадження у справі, підготовки справи до розгляду, розгляду й вирішення справ, оскарження і перегляду рішень господарського суду, а також їх виконання іменується в науці процесуального права *господарською процесуальною формою*. Вона, таким чином, розуміється як нормативно встановлений порядок здійснення правосуддя, сформований на підставі узагальнення наявного досвіду правозастосування.

У той же час аналіз фахової літератури показує, що погляди вчених щодо визначення поняття господарської процесуальної форми все ж суттєво різняться.

Так, наприклад, М.К. Треушніков включає до складу цього поняття усю діяльність компетентних органів із захисту права [2, С. 20—22]. Н.А. Чечина пов'язує господарську процесуальну форму із сукупністю встановлених законом правил [5, С. 170—184]. Інші ж автори, обґрунтовуючи концепцію самостійності арбітражної (господарської) процесуальної фор-

ми, зазначають, що саме через неї вирішується основне завдання судочинства в арбітражному (господарському) суді — вирішення економічного спору, винесення законного та обґрунтованого рішення. Змістом арбітражної (господарської) процесуальної форми виступає врегульована нормами арбітражного (господарського) процесуального права діяльність суду та інших учасників, яка заснована на певних принципах, з метою вирішення економічного спору, тобто арбітражний (господарський) процес.

Подібні підходи призводять певною мірою до втрати поняттям господарської процесуальної форми власного змісту, змішування з іншими поняттями процесуального права і, насамкінець, до заперечення доцільності існування досліджуваної категорії, оскільки унеможлиблюється відмежування господарської процесуальної форми від інших категорій (господарського процесу, господарського процесуального права)¹.

Надмірно спрощеним видається визначення, запропоноване М.С. Строговичем, який вказує лише на сукупність встановлених умов із вчинення процесуальних дій учасниками процесу на виконання їхніх прав і обов'язків

¹ Так, наприклад, В.М. Жуйков стверджує, що відмінності в суб'єктному складі осіб, які беруть участь у справі, так само як і критерії розмежування підвідомчості між судами загальної (цивільної) юрисдикції та арбітражними (господарськими) судами, не є настільки суттєвими, аби можна було говорити про створення та існування особливої процесуальної форми для здійснення арбітражними (господарськими) судами судової влади [6, С. 115—125; 7, С. 5]. Г.А. Жилін вважає, що попри наявність спеціального правового регулювання, арбітражного (господарського) судочинства як самостійної форми здійснення правосуддя не існує (цивільне судочинство включає в себе не тільки цивільний, але й арбітражний (господарський) процес) [8]. Т.В. Сахнова обґрунтовує такий висновок: цивілістичний процес є внутрішньо єдиним за своєю суттю, однак ззовні реалізується у двох самостійних формах захисту. Вона, заперечивши існування арбітражного (господарського) процесу загалом, все ж визнала наявність арбітражної (господарської) процесуальної форми [9, С. 53—62]. Однак варто зауважити, що такі думки переважають саме серед російських вчених з огляду на неможливість віднесення арбітражного процесу ні до якого іншого з числа названих у ст. 118 Конституції Російської Федерації, крім як цивільного процесу.

[10, С. 25], не визначаючи ні обсягу досліджуваного поняття, ні мети існування господарської процесуальної форми, ні кола відносин, на яке вона поширюється. Натомість А.А. Латкін до визначення господарської процесуальної форми додає такі ознаки, як динамізм і здатність до змін у рамках видів, стадій та інститутів судочинства [11, С. 12].

Пропоновані визначення, щоправда, стосуються виключно позовного провадження, ігноруючи виконання судом із використанням господарської процесуальної форми інших функцій. Очевидно, що на сучасному етапі господарська процесуальна форма охоплює не тільки вирішення господарських спорів, але й інші функції суду (провадження справ із банкрутства, застосування запобіжних заходів). Разом із тим існування господарської процесуальної форми викликано певними причинами, оскільки форма — результат ускладнення, удосконалення процесу. Тому належить визнати цілком слушними позиції тих авторів [2, С. 12; 12, С. 24—25; 13, С. 15], які вказують на утилітарне, інструментальне призначення господарської процесуальної форми. Форма не потрібна сама по собі, вона необхідна як спосіб забезпечення якості судової діяльності (сучасні її стандарти відображаються в найбільш загальному вигляді в міжнародних актах, зокрема в Конвенції про захист прав людини та основних свобод, ст. 6 п. 1 якої вказує на те, що кожен має право на справедливий та публічний розгляд справи в розумний термін незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону).

Тому метою існування господарської процесуальної форми слід визнати забезпечення справедливості та своєчасності вирішення господарських справ. В.С. Каменков, М.Л. Скуратовський, до прикладу, цілями процесуальної форми, у тому числі й позовної форми захисту прав у господарському процесі, вважають збереження правопорядку, підтримання стабільності та стійкості майнового обороту, досягнення суспільного спокою [14; 15, С. 68—76]. Одним із найбільш вдалих у зв'язку з цим видається визначення господарської процесуальної форми, запропоноване Є.А. Таликіним, — це заснована на встановлених нормах права процедура організації розумового процесу розгляду та вирішення господарським судом справ, віднесених до його компетенції, спря-

мована на забезпечення його справедливості та своєчасності [16, С. 725—726].

Різноманітні, подекуди суперечливі, міркування висловлюють вчені й щодо ознак господарської процесуальної форми. Найбільшого поширення в науці процесуального права набула позиція, за якою до переліку ознак процесуальної форми входять нормативність, беззаперечність, системність і універсальність, які виступають в єдності при правовому регулюванні та правореалізації: а) *нормативність* — полягає в тому, що вона встановлюється в законодавстві певного рівня (таким чином забезпечується єдність нормативного регламенту господарського процесу, неможливість регулювання даної сфери шляхом прийняття підзаконних нормативних актів); б) *беззаперечність* — відображає обов'язковість дотримання форм реалізації процесуальних норм у діяльності учасників господарського процесу²; в) *системність* — відображає необхідність структурувати господарський процесуальний регламент в єдине ціле³; г) *універсальність* — відображає її застосування до вирішення різних справ, підвідомчих господарським судам

² Здійснення процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків повинно відбуватися згідно з порядком, встановленим господарським процесуальним законодавством. У протилежному випадку відповідна процесуальна дія учасника господарського процесу не спричиняє тих правових наслідків, на які вона спрямована. Порушення провадження або подання заяви про перевірку рішення в апеляційному або касаційному порядку повинні відбуватися згідно з порядком і у строки, встановлені Господарським процесуальним кодексом України. Господарському суду, іншим учасникам процесу законом надаються відповідні (адекватні їх процесуальному становищу) права і покладаються обов'язки. Процесуальні права й обов'язки реалізуються в ході процесу у вигляді процесуальних дій. У господарському процесі суддя господарського суду, сторони, інші учасники можуть здійснювати ті дії, які передбачені господарськими процесуальними нормами. Форма діяльності господарських судів щодо розгляду справ заздалегідь встановлена законом.

³ Господарський процесуальний кодекс України містить загальний регламент вирішення усіх справ, підвідомчих господарським судам. Вирішення справ про банкрутство відбувається в тому самому загальному процесуальному порядку з урахуванням певних особливостей. Порядок судового розгляду не може бути відмінним і особливим для кожної справи, кожного суду.

без будь-якої істотної диференціації [17, С. 4—9; 13, С. 15—16; 18, С. 26; 19, С. 20]. У той же час така позиція зазнає активної критики з боку окремих вчених. Зокрема, А.А. Латкін переконливо доводить, що пропоновані ознаки не є специфічними власне для процесуальної форми, їх можна віднести і до ознак процесуальної норми, процесуального законодавства в цілому [11, С. 28]. А.А. Мельников розкрив сутність процесуальної форми через такі ознаки, як: а) розгляд і вирішення справ здійснюється незалежними суддями; б) розгляд справ здійснюється у відкритому судовому засіданні; в) участь у процесі всіх зацікавлених осіб з обсягом процесуальних прав, котрі дають їм реальну можливість захисту, є обов'язковою; г) існують інститути перевірки законності та обґрунтованості судових постанов; д) законність і обґрунтованість самих рішень є обов'язковою вимогою [20, С. 28]. Втім і цей підхід зазнав критики з огляду на змішування ознак і принципів, що сутність процесуальної форми виключно до принципів процесуального права [21, С. 51—52; 22, С. 57—59]. В.М. Горшенёв загальними ознаками процесуальної форми вважає поняття процесуального провадження, процесуальної стадії та процесуального режиму [23, С. 85]. Однак кваліфікація зазначених правових явищ як ознак процесуальної форми також є спірною, оскільки вони являють собою її структурні елементи.

У сучасній процесуальній літературі також відсутня єдність у поглядах на сукупність ознак як процесуальної форми загалом, так і господарської процесуальної форми зокрема. Так, Т. В. Сахнова вбачає ознаки процесуальної форми в нормативності, системності, формальній визначеності, динамізмі та стабільності [24, С. 47]. А.Р. Хакимулін виділяє такі ознаки процесуальної форми: а) відповідність принципам процесуального права; б) особам, що беруть участь у справі, надається система процесуальних прав і гарантій таких прав; в) закон вичерпно визначає коло осіб, котрі мають право брати участь у розгляді спору; г) кожен з учасників процесу володіє тільки йому притаманним набором процесуальних прав, посідає своє, суворо визначене місце у процесі; д) дії кожного з учасників суворо регламентовані; е) послідовність процесу характеризується стадійністю (стадії змінюються

послідовно й у заздалегідь встановленому порядку); ж) цільова спрямованість процесу (процесуальна форма покликана гарантувати досягнення мети процесуальної діяльності — відновлення й захисту порушених суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів). При цьому основною відмінною ознакою автор вважає те, що така форма є позовною за загальним правилом [25, С. 81—82]. Є.А. Таликін поряд із цим переконаний, що судовій процесуальній формі в аспекті системи форм захисту прав та інтересів притаманні такі ознаки: а) універсальність; б) самостійне значення; в) найвищий владний характер повноважень юрисдикційного характеру; г) регламентарний характер; д) реалізація соціального, ідеологічного стандарту справедливості. Автор зауважує, що виділені ознаки характеризують судову процесуальну форму як збірну категорію, що об'єднує всі види судочинства, у розрізі її ролі і значення в суспільстві в порівнянні з іншими формами захисту прав та інтересів [26, С. 87—93].

Система процесуальних форм захисту — це складне комплексне багаторівневе утворення. Не даремно у фаховій літературі має місце твердження, що процесуальні форми захисту прав і охоронюваних законом інтересів, з одного боку, є системою більш елементарних частин, а з іншого — виступають як компоненти більш широкої системи [11, С. 26—29]. Як збірна категорія, судова процесуальна форма об'єднує в собі різні види процесуальних форм, серед яких господарська процесуальна форма наділена тільки її притаманними ознаками. В.С. Анохін відносить до рис господарської процесуальної форми такі: а) визначеність законом; б) винесення рішення на підставі доказування; в) участь у розгляді справи осіб, зацікавлених у судовому рішенні [1, С. 4]. І.В. Кананович до головних рис арбітражної (господарської) процесуальної форми відносить: а) пов'язаність суду та інших учасників процесу у своїй діяльності правовими нормами; б) рівність можливостей сторін у захисті своїх прав і законних інтересів; в) нормативне регулювання послідовності, форми та змісту процесуальних дій; г) дозволеність вчиняти учасникам процесу тільки ті дії, що передбачені процесуальними нормами [27, С. 12]. В юридичній літературі виділяють також такі характеристики арбітражної (процесуаль-

ної) форми: а) законодавча урегульованість; б) імперативність правових норм; в) обов'язковість участі в якості одного із суб'єктів арбітражного (господарського) суду; г) визначеність процесуальних дій нормами права; д) правовий характер дій [28, С. 18].

Таким чином, будучи однією з основних категорій господарського процесу, господарська процесуальна форма визначає загальні засади функціонування й розвитку діяльності суду з вирішення господарських справ, співвідношення з іншими видами судочинства та державної діяльності загалом. Тому шляхом формування єдиних і цілісних теоретичних засад побудови господарського процесу поняття господарської процесуальної форми справляє загальний вплив на нормативні приписи, що регулюють господарське судочинство, і практику їхнього застосування. У господарському процесі суд, сторони, інші учасники можуть здійснювати ті дії, які передбачені господарськими процесуальними нормами. Формалізація господарського процесу не є випадковою. Роль і значення процесуальної форми полягає в тому, щоб забезпечити захист дійсних прав суб'єктів господарювання, гарантувати винесення законних і обґрунтованих рішень. Господарський процес являє собою єдність процесуальних прав і обов'язків господарського суду, сторін та інших учасників процесу. Тому трактується він подекуди саме як система послідовно здійснюваних процесуальних дій господарського суду, інших учасників судочинства у зв'язку з розглядом і вирішенням конкретної справи. Кінцева мета процесу — відновлення порушеного права.

Господарський процес — не просто сукупність дій, урегульованих нормами господарського процесуального права, а їх визначена система. Діяльність господарського суду з розгляду і вирішення підвідомчих йому спорів здійснюється в певній логічній послідовності за стадіями процесу. Процесуальні дії, які здійснюють учасники господарського процесу, залежно від мети їх здійснення і змісту, складають стадії господарського процесу. У кожній стадії процесуальні відносини мають специфічний характер, який визначається об'єктом цих відносин, суб'єктивним складом учасників на кожній стадії, змістом і метою процесуальних дій. *Стадія господарського процесу* — це сукупність процесуальних дій з конкретної

справи, об'єднаних однією метою або спрямованих до однієї певної мети. Кожна стадія виконує свої особливі функції в господарському процесі. Складність і кількість здійснюваних процесуальних дій на кожній стадії процесу залежить від переслідуваних завдань.

Висновки. Проведений аналіз фахової літератури дозволяє говорити про наявність щонайменше двох доктринальних підходів до розуміння поняття господарського процесу — широкого та вузького. Господарський процес у широкому розумінні можна визначити як сукупність послідовних дій, урегульованих правовими нормами, котрі спрямовані на застосування й реалізацію господарсько-правових норм. Означений процес можна характеризувати як господарсько-процедурний, і основну його функцію визначити як правозастосовну.

Господарський процес у вузькому розумінні — це врегульована законом господарсько-процесуальна діяльність суб'єкта господарської юрисдикції щодо застосування матеріального права при вирішенні господарсько-правового спору чи при розгляді справ про господарські правопорушення. Такий процес можна вважати господарсько-юрисдикційним, а його основну функцію — правоохоронною.

Загалом же, на нашу думку, господарський процес — це урегульований господарськими процесуальними нормами процесуальний порядок (система взаємопов'язаних правових форм) провадження діяльності уповноваженими суб'єктами, що виявляється у здійсненні правосуддя в господарських справах, захисті порушених прав, свобод та інтересів учасників господарських правовідносин.

Будучи однією з основних категорій господарського процесу, господарська процесуальна форма визначає загальні засади функціонування й розвитку діяльності суду з вирішення господарських спорів, співвідношення з іншими видами судочинства та державної діяльності загалом. Тому шляхом формування єдиних і цілісних теоретичних засад побудови господарського процесу поняття господарської процесуальної форми справляє загальний вплив на нормативні приписи, що регулюють господарське судочинство, і практику їхнього застосування. У господарському процесі суд, сторони, інші учасники можуть здійснювати ті дії, які передбачені господарськими проце-

суальними нормами. Формалізація господарського процесу не є випадковою. Роль і значення процесуальної форми полягає в тому, щоб забезпечити захист дійсних прав суб'єктів господарювання, як і інших учасників господарських відносин, гарантувати винесення законних і обґрунтованих рішень.

Ознаки господарської процесуальної форми полягають у тому, що: а) господарський суд і всі учасники господарського процесу пов'язані у своїй діяльності нормами господарського процесуального права; б) учасники процесу здійснюють лише ті процесуальні дії, які прямо визначені нормами господарського процесуального законодавства; в) порядок звернення із заявою до суду, прийняття й підготовки справи до розгляду, порядок вирішення спору, структура рішення, порядок його перегляду, а також виконання після набрання ним законної сили, визначені законом; г) відносини між господарським судом і учасниками процесу не можуть носити характер фактичних відносин (вони можуть бути лише правовідносинами); д) процесуальна форма надає сторонам рівні можливості захисту права (змагатися), право брати участь у процесі, надавати докази, користуватися правовою допомогою, оскаржити рішення, брати участь у виконавчому провадженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анохин В.С. Арбитражное процессуальное право России [Электронный ресурс] / В. С. Анохин. — М. : Владос, 1999. — С. 10—12. — Режим доступа : http://www.pravo.vuzlib.su/book_z978_41.html
2. Арбитражный процесс : учебник / под ред. М.К. Трещушников. — М. : Городец, 2005. — 784 с.
3. Подцерковний О. Щодо зовнішнього та внутрішнього виміру поняття «господарський процес» / О. Подцерковний // Право України. — 2011. — № 6. — С. 4—12.
4. Гражданский процесс / [под ред. Мусина А.В., Чечиной Н.А., Чечота Д.М.]. — М. : Проспект, 1998. — 480 с.
5. Чечина Н.А. Гражданская процессуальная форма, процессуальные нормы и производства / Н.А. Чечина, Д.М. Чечот // Юридическая процессуальная форма: теория и практика : сб. науч. тр. — М. : Юрид. лит., 1976. — С. 170—184.
6. Жуйков В.М. Судебная защита прав граждан и юридических лиц / В.М. Жуйков. — М. : Городец, 1997. — 125 с.
7. Жуйков В.М. Вопросы права, а не экономики / В.М. Жуйков // ЭЖ—Юрист. — 2002. — № 15. — С. 5—6.

8. *Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации: (постатейный) / [С.Ф. Афанасьев и др.]; отв. ред. Г.А. Жилин. — М. : Проспект, 2007. — 795 с.*
9. *Сахнова Т.В. О судебных процедурах в гражданском процессе, или к вопросу о дифференциации процессуальной формы / Т.В. Сахнова, Т.П. Шишмарева // Теоретические и практические проблемы гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства : сб. науч. ст.; редкол. : Абова Т.Е., Грязева В.В., Данильченко Л.Г. и др. — СПб. ; Краснодар : Юрид. центр Пресс, 2005. — С. 53—62.*
10. *Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / М.С. Строгович. — М. : Наука, 1968. — 468 с.*
11. *Латкин А.А. Процессуальная форма разрешения дел в арбитражном суде первой инстанции (исковое производство) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / А.А. Латкин. — Самара, 2003. — 228 с.*
12. *Боровик С.С. Захист прав суб'єктів господарювання в арбітражних судах України / С.С. Боровик, В.В. Джуль, С.М. Мудрий. — К. : Оріяни, 2001. — 228 с.*
13. *Васильев С.В. Хозяйственное судопроизводство Украины / В.С. Васильев. — Х. : Эспада, 2002. — 368 с.*
14. *Каменков В.С. Исковая форма защиты прав в хозяйственном процессе [Электронный ресурс] / В.С. Каменков. — Режим доступа : http://www.juristlib.ru/book_8394.html*
15. *Скуратовский М.Л. Подготовка дела к судебному разбирательству в арбитражном суде первой инстанции / М.Л. Скуратовский. — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 312 с.*
16. *Таликин Є.А. Визначення поняття господарської процесуальної форми / Є.А. Таликин // Форум права. — 2011. — № 4. — С. 723—727.*
17. *Комиссаров К.И. Последовательно прогрессивное развитие советского гражданского процессуального права / К.И. Комиссаров // Проблемы действия и совершенствования советского гражданского процессуального законодательства : межвуз. сб. науч. тр. СЮИ; под ред. К.И. Комиссарова и др. — Свердловск : СЮИ, 1982. — С. 4—9.*
18. *Господарське процесуальне право України / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П. Негребельний, Д.М. Лук'янець. — Суми : Університетська книга, 2006. — 378 с.*
19. *Арбитражный процесс : учебник / [отв. ред. В.В. Ярков]. — М. : Инфотропик Медиа, 2010. — 880 с.*
20. *Мельников А.А. Правовое положение личности в советском гражданском процессе / А.А. Мельников. — М. : Наука, 1969. — 247 с.*
21. *Чечина Н.А. Основные направления развития науки советского гражданского процессуального права / Н.А. Чечина. — Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1987. — 104 с.*
22. *Егорова О.В. Сущность гражданской процессуальной формы : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / О.В. Егорова. — СПб., 2001. — 187 с.*
23. *Теория юридического процесса / [под ред. В.М. Горшенева]. — Х. : Вища школа, 1985. — 192 с.*
24. *Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса : теоретические начала и основные институты / Т.В. Сахнова. — М. : Волтерс Клувер, 2008. — 696 с.*
25. *Хакимулин А.Р. Особенности механизма судебной защиты субъективных гражданских прав и охраняемых законом интересов в исковом процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / А.Р. Хакимулин. — Ярославль, 2004. — 204 с.*
26. *Таликин Є. Ознаки господарської процесуальної форми як судової форми захисту прав та інтересів / Є. Таликин // Юридична Україна. — 2012. — № 9. — С. 87—93.*
27. *Кананович И.В. Арбитражный процесс: схемы и комментарии / И.В. Кананович. — М. : Юриспруденция, 1999. — 176 с.*
28. *Арбитражный процесс : учебник / [под общ. ред. Я. Фархтдинова]. — СПб. : Питер, 2003. — 480 с.*

Надійшла 27.05.2015

В.В. Резникова

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОЦЕССА

Определено понятие хозяйственного процесса. Выполнен анализ существующих доктринальных подходов к пониманию его сущности, правовой природы. Особое внимание уделено определению признаков хозяйственной процессуальной формы, а также установлению ее соотношения с хозяйственным процессом. Определены роль и значение для последнего хозяйственной процессуальной формы, приведен перечень ее признаков.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, понятие хозяйственного процесса, стадии хозяйственного процесса, хозяйственная процессуальная форма, признаки хозяйственной процессуальной формы.

V.V. Reznikova

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ON THE CONCEPT OF COMMERCIAL PROCESS

The article defines the concept of the commercial process. The analysis of the existing doctrinal approaches to the understanding of its essence, the legal nature. Particular attention is paid to the definition of signs of commercial procedural form, as well as establishing its relationship with the commercial process. The role and significance of the last commercial procedural form, a list of its features are identified.

Key words: commercial process, the concept of the economic process, the stage of the commercial process, commercial procedural form, signs of commercial procedural form.